

Artur Pasko
Białystok

Zagadnienia realizacji planu 6-letniego w przemyśle w województwie białostockim w latach 1950–1955

Pierwszym wieloletnim planem gospodarczym, realizowanym w Polsce, a obejmującym wszystkie dziedziny gospodarki narodowej, był trzyletni Plan Odbudowy Gospodarczej, wykonywany w latach 1947–1949. Instytucją przygotowującą koncepcję realizacji i koordynacji planu był utworzony mocą dekretu z 10 listopada 1945 r. Centralny Urząd Planowania. Na czele CUP-u stanął doświadczony ekonomista związany z przedwojennym rządem, Czesław Bobrowski¹. Podstawowe wytyczne tego planu przyjęte zostały we wrześniu 1946 r. na ostatniej sesji Krajowej Rady Narodowej. Stanowiły one podstawę uchwalonej przez Sejm w lipcu 1947 r. ustawy o Planie Odbudowy Gospodarczej. Najważniejszym zadaniem planu było „podniesienie stopy życiowej pracujących warstw ludności powyżej poziomu przedwojennego”². Realizacja tego celu miała nastąpić m.in. poprzez przebudowę struktury społeczno-gospodarczej kraju, scalenie Ziem Odzyskanych z resztą kraju, powiększenie udziału kraju w gospodarce światowej, obniżenie kosztów własnych produkcji dóbr i usług i wzrost wydajności pracy. Pierwszeństwo w odbudowie przyznano gałęziom przemysłu produku-

¹ A. Friszke, *Polska. Losy państwa i narodu 1939–1989*, Warszawa 2003, s. 149; H. Konopka, A. Konopka, *leksykon historii Polski po II wojnie światowej 1944–1997*, Warszawa 1999, s. 168; A. Paczkowski, *Pół wieku dziejów Polski. 1939–1989*, Warszawa 2000, s. 202; K. Secomski, *Uprzemysłowienie Polski*, w: *Polska pod rządami PZPR*, red. M. Rakowski, Warszawa 2000, s. 120; J. W. Gołębiowski, *Peperowska koncepcja rozwoju ekonomicznego Polski*, w: *Ruch robotniczy w Polsce Ludowej*, red. J. W. Gołębiowski, W. Góry, Warszawa 1975, s. 197.

² Cyt. za: W. Góra, *Polska Ludowa 1944–1984*, Lublin 1986, s. 233.

jącym na potrzeby ludności (grupa „B”). Dopiero w drugiej fazie realizacji planu zamierzano zmienić proporcje na korzyść przemysłu produkującego środki wytwórczości (grupa „A”). Główny nacisk położono także na odbudowę zakładów częściowo zniszczonych. Nowe zakłady mogły powstawać tylko w przypadku konieczności uzupełnienia struktury przemysłowej³. Według oficjalnych danych założenia planu 3-letniego wykonano przed terminem. Był to jedyny plan wieloletni w powojennej Polsce, który został wykonany⁴. Niewątpliwie, na wynik planu 3-letniego duży wpływ miała umiejętna polityka prezesa CUP, Czesława Bobrowskiego.

W 1949 r. zostały dokonane istotne zmiany w systemie planowania gospodarczego. Zlikwidowano CUP i utworzono Państwową Komisję Planowania Gospodarczego, która wbrew nazwie stanowiła jednoosobowy organ zarządzania gospodarką. Kierownictwo sektorem gospodarczym przejął wicepremier i przewodniczący PKPG – Hilary Minc⁵.

Pomyślna realizacja założeń planu 3-letniego spowodowała, że w kolejnym planie wieloletnim przyjęto forsowne tempo rozwoju gospodarczego. W czasie Kongresu Zjednoczeniowego PZPR, w grudniu 1948 r., przedstawione zostały wytyczne planu 6-letniego, który miał być realizowany w latach 1950–1955. Przewidywano, że w trakcie realizacji planu 6-letniego osiągnięte będą cele gospodarcze, ideologiczne, polityczne i społeczno-ustrojowe⁶.

Uchwalona w lipcu 1950 r. ustawa o planie sześciolletnim przewidywała wzrost produkcji przemysłowej w latach 1950–1955 o 158% w stosunku do poziomu z 1949 roku. Ogółem dochód narodowy miał wzrosnąć o 112%, zatrudnienie o 60%, płace realne o 40%. W założeniach planu 6-letniego szczególnie nacisk położono na rozwój przemysłu grupy „A”, czyli na tworzenie środków produkcji. Zakładano także wyrównanie dysproporcji w ich dotychczasowym rozmieszczeniu. Nowe zakłady miały powstać poza istniejącymi centrami przemysłowymi⁷.

³ Ibidem, s. 233 i n.

⁴ H. Konopka, A. Konopka, op. cit., s. 168–169; W. Roszkowski, *Historia Polski 1914–1918*, Warszawa 1999, s. 192 i n.; J. W. Gołębiowski, op. cit., s. 204 i n.

⁵ Ustawa o zmianie organizacji naczelnych władz gospodarki narodowej z dn. 10 lutego 1949 r. (Dziennik Ustaw RP, nr 7, poz. 43); A. Friszke, op. cit., s. 176.

⁶ H. Konopka, A. Konopka, op. cit., s. 167–169; W. Góra, op. cit., s. 302 i n.; Wskaźniki planu 6-letniego przedstawione w grudniu 1948 r. na Kongresie Zjednoczeniowym zostały zwiększone w 1950 r. przez PKPG na skutek presji zbrojeniowej w okresie nasilenia „zimnej wojny”.

⁷ A. Jezierski, C. Leszczyńska, *Dzieje gospodarcze Polski w zarysie*, Warszawa 1994, s. 205 i n.; W. Roszkowski, op. cit., s. 191 i n.; H. Majecki, *Białostoczczyzna w pierwszych latach władzy ludowej 1944–1948*, Warszawa 1977, s. 84 i n.; A. Barwujuk, *Rozwój gospodarczy województwa w latach realizacji planów gospodarczych*, w: *Białostockie. Rozwój województwa w 25-lecie Polski Ludowej*, red. M. Gnatowski, s. 182 i n.; W. Rusiński, *Zarys historii gospodarczej Polski na tle dziejów gospodarczych powszechnych*, Warszawa 1986, s. 368 i n.

Przedstawione na Kongresie Zjednoczeniowym wytyczne planu 6-letniego zakładały, że Polska może przejść „od odbudowy do rozbudowy gospodarczej i przebudowy społecznej, do zbudowania podstaw ustroju socjalistycznego”⁸. Planowano, że w wyniku inwestycji planu 6-letniego miała zwiększyć się liczba „klasy robotniczej”, zamierzano ograniczyć wpływy „elementów kapitalistycznych” na wszystkie dziedziny życia gospodarczego⁹.

Podstawową siłą polityczną, która miała przeprowadzać planowane zmiany, była Polska Zjednoczona Partia Robotnicza. Zgodnie z „Deklaracją ideową PZPR” zadaniem partii było utworzenie, w drodze do socjalizmu – w demokracji ludowej, nowych struktur władzy stworzonych „na gruzach dawnego aparatu państwowego, który był aparatem kapitalistycznej przemocy w stosunku do mas ludowych”¹⁰. W efekcie PZPR przejęła nadrzędną funkcję wobec aparatu administracyjnego i gospodarczego. „Nowe, ludowe kadry” wyłaniano w systemie nomenklatury – wszystkie ważniejsze stanowiska państwowe pochodziły z nominacji partyjnych¹¹. Zapisana w Statucie PZPR zasada centralizmu demokratycznego zapewniała bezdyskusyjne wykonywanie poleceń wyższych władz partyjnych przez niższe, zaś obowiązek składania okresowych sprawozdań ułatwiał sprawowanie kontroli¹².

Przodującą rolę „klasy robotniczej” podkreślono w Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 22 lipca 1952 roku. We *Wstępie* do konstytucji stwierdzono: „rola kierownicza należy do klasy robotniczej, jako przodującej klasy społeczeństwa, opierającej się na rewolucyjnym dorobku polskiego i międzynarodowego ruchu robotniczego”¹³. Przedstawicielem „klasy robotniczej” był oczywiście PZPR. Słusznie zauważył Adam Łopatka, że: „Partia stanowi jedynie część społeczeństwa. Jej kierownicza rola wyraża się w tym, iż w sprawach istotnych społeczeństwo postępuje tak, jak pragnie tego partia; realizuje ono jej program”¹⁴. Zdanie to można uzupełnić twierdzeniem, że program partii realizowany był

⁸ Cyt. za: W. Góra, op. cit., s. 302.

⁹ Ibidem.

¹⁰ *Deklaracja ideowa PZPR. Statut PZPR*, Warszawa 1950, s. 18.

¹¹ B. Szmulik, M. Żmigrodzki, *Autorytaryzm i totalitaryzm*, w: *Wprowadzenie do nauki o państwie i polityce*, red. B. Szmulik, M. Żmigrodzki, Lublin 2002, s. 123; A. Paczkowski, *System nomenklatury kadr w Polsce (1950–1970)*, Warszawa 2000.

¹² *Deklaracja ideowa PZPR. Statut PZPR*, Warszawa 1950, s. 66 i n.; także: *Statut Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej uchwalony przez II Zjazd PZPR*, 1955, s. 53 i n.

¹³ B. Bierut, *O Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, Warszawa 1956, s. 48; szerzej na temat presji terroru w realizacji celów gospodarczych: P. Fiedorczyk, *Komisja Specjalna do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym. Studium historyczno-prawne*, Białystok 2002.

¹⁴ A. Łopatka, *Proces umacniania kierowniczej roli partii w społeczeństwie socjalistycznym*, w: *Partia w rozwiniętym społeczeństwie socjalistycznym*, wybór i redakcja J. Błaskowski, Cz. Mojsiewicz, Warszawa 1979, s. 39.

„za pomocą nieustannej wszechobecnej presji moralno-politycznej, wspomaganej terrorem, ale opartej głównie na indoktrynacji, na zdolności wytwarzania masowej hipnozy”¹⁵.

Niewątpliwie plan 6-letni był programem PZPR¹⁶. Dlatego jego realizację na poziomie województwa miały nadzorować komitety wojewódzkie partii. KW PZPR zgodnie z zasadą centralizmu demokratycznego musiały składać okresowe sprawozdania ze swojej działalności. Statutowy zapis o „samodzielnym podejmowaniu uchwał w sprawach swego terenu”¹⁷ był fikcją – komitety wojewódzkie stanowiły ogniwa transmisyjne między politycznym i gospodarczym centrum a „terenem” i znajdującymi się tam zakładami pracy. Instancje wojewódzkie PZPR kontrolowały szczegółowe plany terenowe przygotowywane przez Wojewódzkie Komisje Planowania Gospodarczego, koordynowały działania gospodarcze, zapewniały kadry do realizacji założeń planu oraz kontrolowały wykonanie planu.

Władze wojewódzkie Polskiej Partii Robotniczej, a później PZPR w Białymstoku, nowych metod gospodarowania uczyły się w okresie realizacji planu 3-letniego. W trakcie obrad Plenum KW PZPR w Białymstoku w końcu lipca 1950 r. stwierdzono: „W okresie planu 3-letniego podnosiliśmy naszą znajomość gospodarki narodowej, podnosiliśmy poziom naszego planowania, uczyliśmy się bolszewickich metod planowania, korzystając z doświadczeń budownictwa socjalistycznego w ZSRR, przełamywaliśmy oportunistyczne tendencje w zakresie planowania, tkwiące w naszym aparacie”¹⁸.

Komitet Wojewódzki PZPR w Białymstoku znajdował się w sytuacji szczególnej. Na terenie województwa nie było większych zakładów przemysłowych, a „upartyjnienie” mieszkańców było na najniższym poziomie w kraju¹⁹. „Deklaracja ideowa PZPR” jako jedną z cech demokracji ludowej wymieniała: „szybki rozwój sił wytwórczych w kraju na gruncie planowej gospodarki, której główną dźwignią jest uspołeczniony przemysł, tworzący trwałe podstawy gospodarki socjalistycznej w mieście i na wsi. W procesie tym wzrastać będzie waga i rola klasy robotniczej w państwie”²⁰. Realizacja założeń planu 6-letniego miała doprowadzić

¹⁵ H. Walicki, *Totalitaryzm i posttotalitaryzm. Próba definicji*, w: *Społeczeństwo posttotalitarne. Kierunki przemian*, red. Z. Sadowski, Warszawa 1991, s. 20 i n.; szerzej: *Współczesne partie i systemy polityczne*, red. W. Sokół, M. Żmigrodzki, Lublin 2003.

¹⁶ Szerzej: W. Góra, op. cit., s. 302 i n.

¹⁷ *Deklaracja ideowa PZPR. Statut PZPR*, Warszawa 1950, s. 67; także: *Statut Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej uchwalony przez II Zjazd PZPR*, 1955, s. 54.

¹⁸ Archiwum Państwowe w Białymstoku (dalej: APB), sygn. 33/II/1, Protokół z Plenum KW PZPR w Białymstoku odbytego w dn. 28 lipca 1950 r., s. 139.

¹⁹ Tablica 16: Członkowie i kandydaci partii wg województw w latach 1950–1954, w: B. Dymek, *PZPR 1948–1954*, Warszawa 1989 (strona nienumerowana); A. Pasko, *Kulisy władzy ludowej w województwie białostockim (1948–1956)*, Białystok 2002, s. 169 i n.

²⁰ *Deklaracja ideowa PZPR. Statut PZPR*, Warszawa 1950, s. 20, pkt. 6.

do uprzemysłowienie województwa, stworzenia nowych miejsc pracy i w efekcie powstania większych skupisk „klasy robotniczej”. W przyszłości przede wszystkim z tej grupy społecznej mieli być rekrutowani nowi członkowie partii. Plan 6-letni miał zmienić dotychczasowy wizerunek województwa białostockiego postrzeganego przez KW PZPR jako zaniedbanego „przez przedwojenną kapitalistyczną rujną politykę sanacyjną”²¹.

Podczas I Wojewódzkiej Konferencji Partyjnej (11–12 czerwca 1949 r.) potrzebę realizacji planu 6-letniego w województwie białostockim uzasadniał I sekretarz KW PZPR, Mieczysław Tureniec. Stwierdził on m.in.: „Stoi przed nami ogromne zadanie przebudowy w ciągu najbliższych lat gospodarczej struktury województwa. W ramach planu sześcioletniego województwo nasze zajmie pociągające miejsce. Będzie ono dzielnicą kraju o charakterze rolniczo-przemysłowym, wyposażoną we współczesną technikę rolniczą oraz dużą bazę przemysłową. Gwarantem wykonania tych zadań jest Polska Zjednoczona Partia Robotnicza, uzbrojona w przodującą teorię marksizmu i leninizmu. Od siły partii i jej łączności z masami oraz zdolności kierowania zależeć będzie tempo rozwoju naszego województwa”²².

O korzyściach wynikających z realizacji planu 6-letniego obszernie informowała lokalna prasa. W styczniu 1949 r. „Życie Białostockie” podało informację, że plan 6-letni przewiduje zatrudnienie w przemyśle w woj. białostockim ponad 50 tys. robotników. Zamierzano odbudować przemysł włókienniczy, rozwinąć przetwórstwo skórzaną oraz przetwórstwo torfu. Zapowiadano budowę nowych zakładów przemysłowych: tkalni i przędzalni w Białymstoku między szosą elcką a drogą do Warszawy oraz tkalni bawełny między Łomżą i Piątnicą. Budowa nowych zakładów przemysłowych miała być finansowana ze źródeł centralnych. Władze wojewódzkie miały zapewnić siłę roboczą i aprowizację²³.

Dzień później „Białostocki Dziennik Ludowy” informował, że w wyniku realizacji planu sześcioletniego na terenie Białostoczczyzny zatrudnienie w przemyśle znajdzie około 30 tys. ludzi. Celem realizacji planu było „przywrócenie województwu białostockiemu jego charakteru przemysłowego w oparciu o regionalne możliwości Białostoczczyzny”. W gazecie wymieniono najważniejsze obiekty, które miały powstać w ciągu sześciu lat, m.in.: przędzalnię i wykańczalnię wełny w Białymstoku, browar w Dojlidach, roszarnię w Wysokim Stoczku, cegielnię w Starosielcach, kombinat garbarsko-obuwniczy w Grajewie, elektrow-

²¹ APB, sygn. 33/II/1, Protokół z Plenum KW PZPR w Białymstoku odbytego w dn. 28 lipca 1950 r., s. 149.

²² Pod przewodnictwem Zjednoczonej Partii klasa robotnicza w naszym województwie zrealizuje uchwały historycznego Kongresu. I Wojewódzka Konferencja PZPR w Białymstoku, „Życie Białostockie” nr 161, 14 czerwca 1949 r.

²³ Trzy wielkie ośrodki przemysłowe o znaczeniu ogólnokrajowym powstaną w województwie białostockim, „Życie Białostockie” nr 26, 27 stycznia 1949 r.

nię i fabrykę płyt torfowych w Wiźnie. Stwierdzono, że: „Plan sześcioletni jest wyrazem troski rządu o zrównanie Białostoczczyzny pod względem gospodarczym z okęgami Polski centralnej”²⁴.

W 1950 r., w czasie lipcowego Plenum KW PZPR, władze wojewódzkie przedstawiły sposób, w jaki zamierzały „zapewnić siłę roboczą” potrzebną do realizacji planu 6-letniego w przemyśle. Ustalono wówczas, że do pracy będzie zatrudniana także młodzież i kobiety z „nieuprzemysłowionych” miasteczek oraz mieszkańcy wsi²⁵. Powszechne zatrudnianie w przemyśle chłopów dojeżdżających do pracy w mieście rozwiązało problem przeludnienia wsi, ale także przyczyniło się do stworzenia całkiem dużej grupy chłoporobotników²⁶.

W czasie wspomnianego plenum stwierdzono także, że według szacunków liczba robotników w województwie zwiększy się z około 9 tysięcy do 40 tysięcy. W tej samej sprawie pojawiła się zatem kolejna cyfra, która – możemy tylko przypuszczać – podana była w oparciu o bardzo ogólne szacunki. Jednocześnie wojewódzka instancja partyjna zobowiązała komitety powiatowe PZPR do wnikliwego kontrolowania działalności utworzonych Powiatowych Komisji Planowania Gospodarczego, a szczególnie zapewnienia ich „właściwej” obsady. Usprawnienie pracy miały także zapewnić proponowane wewnątrzzakładowe i terenowe komisje planowania. Planowanie wewnątrzzakładowe polegało na „bezpośrednim planowaniu procesu wytwórczego na podstawie dokładnej znajomości i mobilizacji rezerw przedsiębiorstw”²⁷.

W połowie lipca 1950 r. uwagi do założeń planu 6-letniego w województwie białostockim na V Plenum KC PZPR w Warszawie przedstawił ówczesny I sekretarz KW PZPR w Białymstoku, Józef Faruga. Proponował on lepsze wykorzystanie torfu w rejonie Wizny. Oprócz planowanej elektrowni sugerował zbudowanie „kombinatu chemicznego”. Przekonywał także o konieczności budowy dużej przędzalni i tkalni w województwie białostockim. Podkreślił również, że „niedociągnięciem” planu 6-letniego w Białostockiem było rozdrobnienie inwestycji, mogące powodować opóźnienie „efektów gospodarczych”²⁸. Kierownictwo KW PZPR w Białymstoku traktowało sprawę rozwoju gospodarczego ambicjonalnie. Ewentualne powstanie dużego zakładu, jakim miał szansę być „kombinat chemiczny” w rejonie Wizny, zapewne podniósłby pozycję województwa i jego władz w gospodarczej i partyjnej hierarchii kraju.

²⁴ 30 tysięcy ludzi otrzyma pracę w nowych fabrykach na terenie Białostoczczyzny, „Białostocki Dziennik Ludowy” nr 26, 28 stycznia 1949 r.

²⁵ APB, sygn. 33/II/1, Protokół z Plenum KW PZPR w Białymstoku odbytego w dn. 28 lipca 1950 r., s. 149 i n.

²⁶ A. Friszke, op. cit., s. 187.

²⁷ APB, sygn. 33/II/1, Protokół z Plenum KW PZPR w Białymstoku odbytego w dn. 28 lipca 1950 r., ss. 149–151, 154–156, 160–162.

²⁸ Wystąpienie J. Farugi na V Plenum KC PZPR w dn. 15 lipca 1950 r., „Nowe Drogi” 1950, nr 4, s. 86 i n.

W kolejnych latach oddawano do użytku pierwsze inwestycje planu 6-letniego. Na łamach prasy i w czasie obrad KW PZPR podejmowano problem terminowości wykonywania zadań. W gazetach pisano o drobnych błędach lub niedopatrzeniach. Na początku września 1951 r. w „Gazecie Białostockiej” pisano o planowanym otwarciu garbarni w Krynkach. Budowę zakładu rozpoczęto w maju 1951 r., produkcja miała ruszyć przed końcem tego roku. W artykule przedstawiono problemy z zaopatrzeniem w podstawowe materiały i narzędzia budowlane: cement, wapno, młotki, narzędzia, kielnie. Tempo prac zwalniały także kłopoty z dostawami energii oraz drewna. Artykuł zakończono uwagą: „nie można dopuścić, by na skutek biurokratycznego niedbalstwa opóźnione zostało oddanie do użytku tak ważnego obiektu przemysłowego, jakim będzie garbarnia w Krynkach”²⁹.

Z reguły poważniejsze sprawy dotyczące zaniedbań w wykonaniu planu analizowano w ścisłym kierownictwie KW PZPR. Zawsze znajdowano winnych. Odpowiedzialnością obarczano zakładowe organizacje partyjne lub poszczególne osoby – dyrektorów, kierowników i wrogów klasowych. Nigdy winy nie ponosiły władze wojewódzkie PZPR – nawet wtedy, gdy niewykonanie planu dyrekcje zakładów tłumaczyły brakiem odpowiedniej „siły roboczej”.

Wydarzenie takie miało miejsce w kwietniu 1953 r., kiedy to na posiedzeniu plenarnym KW PZPR w Białymstoku podjęto problem realizacji planu sześciolletniego w roku 1952 i I kwartale 1953 r. I sekretarz KM PZPR w Białymstoku stwierdził, że planów produkcyjnych za 1952 r. nie wykonały m.in. niektóre wydziały „zakładów włókienniczych” i ZBM. Winę przypisano wówczas zakładowym organizacjom partyjnym, które nie oddziaływały na członków partii odpowiedzialnych za wykonanie planów. Stwierdzono także, że niewielu członków partii uczestniczyło bezpośrednio w produkcji oraz we współzawodnictwie pracy. Argument kierownictwa zjednoczenia, że powodem niewykonania planu w budownictwie był brak siły roboczej, potraktowano jako „oportunistyczną teorię”, wynikającą z nieznamości województwa i zmierzającą do usprawiedliwienia wszystkich niedociągnięć 1952 r. Wytknięto także niepotrzebne rozbudowywanie administracji i brak kontroli robót. Podkreślono, że organizacja partyjna nie oddziaływała na robotników i kierownictwo, nie krytykowała zaniedbań w organizacji pracy³⁰.

W połowie 1953 r. w czasie III Wojewódzkiej Konferencji PZPR w Białymstoku podsumowano wykonanie planu 6-letniego w 1952 r. Wymieniono wiele „osiągnięć” w realizacji planu, ale skupiono się także na błędach. Stwierdzono

²⁹ Jeszcze w roku bieżącym rozpocznie produkcję nowa wielka garbarnia w Krynkach, „Gazeta Białostocka” nr 4, 5 września 1951 r.

³⁰ APB, sygn. 33/II/4, Protokół z rozszerzonego Plenum KW PZPR w Białymstoku, które odbyło się 11 kwietnia 1953 r., s. 4–5, 17, 75–87.

wówczas, że planu za 1952 r. nie wykonano w przemyśle włókienniczym, budownictwie i w cegielnictwie. Opóźniano także oddanie do użytku, m.in. mieszkań oraz roszarni w Elku, garbarni w Krynkach, szpitali w Augustowie i Wysokiem Mazowieckiem. Dyrektorzy przedsiębiorstw, które nie wykonały planów, tłumaczyli opóźnienia trudnościami obiektywnymi, czyli brakiem i złą jakością surowców. Wówczas wojewódzkie władze partyjne winą obarczyły dyrekcje zakładów, ponieważ nie zapewniły systematycznych dostaw surowców i właściwej organizacji pracy. Równocześnie winnych szukano wśród „wrogów klasowych”, a z tym – jak się okazało – nie było problemów. Ujawniono, że wiele kierowniczych stanowisk zajmowali ludzie obcy politycznie, którzy „celowo wprowadzali chaos organizacyjny”. Na przykład: „W 1952 roku na stanowisku dyrektora naczelnego w ZBM-ie pracował Burnos Józef, syn obszarnika, wydalony z Partii, i wielu innych będących na kierowniczych stanowiskach, jak Krzywicki Adolf, były dyrektor administracyjny, syn obszarnika, oficer sanacyjny. Ficewicz, były prokurator, Gitcher, członek b. AK i sędzia tej organizacji. Młyńczyk wykładowca ideologiczny NSZ. Kierownik sekcji planowania operatywnego – Prejs – w 1948 roku wrócił do kraju po ukończeniu oficerskiej szkoły lotniczej w Anglii RAF”³¹.

Wspomniane trudności nie mogły „zmaćcić” dobrego obrazu realizacji planu w województwie. Uczestnicy konferencji wysłali list do przewodniczącego KC PZPR, Bolesława Bieruta, w którym pisali: „W ciągu trzech lat planu 6-letniego rozwinął się i rozwija w dalszym ciągu nasz przemysł włókienniczy, metalowy i drzewny. Budujemy nowe wielkie zakłady w Zambrowie i Fastach. Rozwija się ruch spółdzielczości produkcyjnej. Rosną nowe szkoły i gmachy mieszkaniowe. Rośnie nasza chluba – Akademia Medyczna”³².

W kolejnych latach realizacji planu 6-letniego w dalszym ciągu wszelkie trudności z jego wykonaniem chętnie zrzucano na „element obcy politycznie”, który celowo wprowadzał „chaos organizacyjny”, zaś sukcesy osiągnano „dzięki ofiarnemu wysiłkowi klasy robotniczej [pracującej – A. P.] pod przewodnictwem organizacji partyjnych”³³.

We wrześniu 1955 r. na Plenum KW PZPR w Białymstoku z satysfakcją oceniano wykonanie planu w przemyśle włókienniczym za I półrocze 1955 r., choć jeszcze w 1954 r. nie realizowano założeń w tej gałęzi gospodarki. Szczególnie zaś podkreślono wyniki, jakie osiągnięto w nowej fabryce włókienniczej w Zambrowie: „pocieszającym jest fakt, że młoda załoga kombinatu bawełnianego w Zambrowie, składająca się z synów i córek chłopów białostockich, zadania swoje

³¹ APB, sygn. 33/1/3, Protokół z III Wojewódzkiej Konferencji PZPR w Białymstoku odbytej w dn. 23–24 maja 1953 r., ss. 29–32, 35.

³² Ibidem, s. 190.

³³ APB, sygn. 33/TV/23, Analiza wykonania planów produkcyjnych w 1953 roku przez przemysł, budownictwo, komunikację i przemysł drobny, odczytana na posiedzeniu Egzekutywy KW PZPR w Białymstoku dn. 8 stycznia 1954 r., s. 166 i n.

wykonuje i przekracza”³⁴. Automatycznie nasuwa się prosty wniosek, że w ocenie wojewódzkich władz partyjnych „załoga kombinatu bawełnianego w Zambrowie” stanowić miała nowo powstałą, godną zaufania, stanowiącą „pewny element” klasę robotniczą. A zatem, nawet gdy nie zawsze zrealizowano założenia gospodarcze, to przynajmniej pozostawała satysfakcja z osiągnięcia celów ideologicznych.

W połowie października 1956 r. na Plenum KW PZPR w Białymstoku dokonano oceny „osiągnięć” planu 6-letniego w województwie białostockim. Niewątpliwie zgodna z prawdą jest lansowana wówczas opinia, że m.in. w dziedzinie przemysłu „w okresie realizacji planu 6-letniego poważnie zmieniło się oblicze naszego województwa”. Zbudowano wówczas m.in. „kombinaty bawełniane” w Zambrowie i Fastach, browar w Białymstoku, elewator zbożowy w Strosielcach, odbudowano i rozbudowano Fabrykę Sklejek w Białymstoku, Fabrykę Przędzaków i Uchwytów w Białymstoku. W całym województwie w przemyśle zatrudniano około 40 tysięcy osób³⁵. Trzeba jednak stwierdzić, że plan nie został wykonany. W wyniku napiętej sytuacji międzynarodowej zrezygnowano z niektórych inwestycji, a środki przeznaczono na potrzeby zbrojeniowe³⁶. W województwie białostockim nie zrealizowano m.in. takich przedsięwzięć, jak: elektrownia na Wiźnie, elektrociepłownia w Fastach, wytwórnia lekkich betonów w Grajewie. Natomiast wiele milionów złotych zainwestowano w budowę obiektów specjalnych w Augustowie i w Czarnej Wsi, które nie były właściwie wykorzystane³⁷.

Ocena założeń i realizacji planu 6-letniego z perspektywy kilkudziesięciu lat nasuwa pytanie, czy przy dążeniu do zmiany „oblicza” województwa decydującą rolę odgrywały czynniki gospodarcze czy też ideologiczne. Wydaje się, że tworzenie ogromnych kombinatów w niewielkich miasteczkach z gospodarczego punktu widzenia nie miało żadnego uzasadnienia. Jedynym logicznym wytłumaczeniem takich inwestycji było budowanie skupisk „klasy robotniczej” jako podstawy nowego systemu, bez względu na rzeczywiste koszty takich działań. Dzisiaj, w systemie gospodarki rynkowej, koszty materialne i społeczne nieprześlanych inwestycji planu 6-letniego są wielokrotnie większe.

³⁴ APB, sygn. 33/II/6, Protokół z Plenum KW PZPR w Białymstoku odbytego w dn. 12 września 1955 r., s. 240 i n.

³⁵ APB, sygn. 33/II/7, Protokół z Plenum KW PZPR w Białymstoku odbytego w dn. 13–14 października 1956 r., s. 226 i n.

³⁶ Szerzej: A. Jezierski, C. Leszczyńska, op. cit., s. 246.

³⁷ APB, sygn. 33/II/7, Protokół z Plenum KW PZPR w Białymstoku odbytego w dn. 13–14 października 1956 r., s. 230.